

LABIRINT

Mate Dolenc

Pojdite v tej smeri, pravi kmet. Krištof gre v smeri kmetovega kazalca. Odet je v črno suknjo dopetačo, okoli obraza ima venec brade, nekaj časa hodi hitro, vmes zastane in hodi počasi, potem spet pospeši in hodi hitro, vsekakor pa je odločen, da gre in kam gre.

Kmet, ki mu je pokazal pot, povesi roko in skrči kazalec v dlan.

Žalosten sem, ko gledam Krištofa in še in še pretresam odločitev, ki si jo je tako neizpodbitno naprtil. Vsekakor grem prostovoljno z njim, nerad, vendar prostovoljno; njegovo usodo sem doživel. Kar se je njemu zgodilo, se je zgodilo tudi meni, imela sva skupaj rada in skupaj sva propadla, on malo bolj kot jaz, in ta prednost, ki jo ima pred menoj, je zame pomislek, ali ne bi bilo vseeno boljše, da se ločim od njega, edini pomislek. Toda tudi če bi se hotel, on je toliko močnejši od mene, da dvomim, če bi ga lahko kdaj zapustil.

Včasih Krištof ni imel brade in je bil okroglega obraza z materinim znamenjem na licu, ki ga zdaj zakrivajo dlake, in znano je bilo, da nosi baretko tako poleti kot pozimi. Zdaj je razoglav, spredaj plešast, zadaj dolgolas.

Vreme je sivo. Kmet, ki mu je pokazal pot, pobere motiko in stopi proti vasi za hribom.

Malo pozneje Krištof v celici bere pismo, eno zadnjih, ki jih je dobil;

Dragi, jutri ti pošljem daljše pismo, nekaj podobnega skrajšanemu dnevniku, prevedla bom v angleščino, da boš razumel. Zato te nocoj hitreje zapuščam kot ponavadi.

Kako bi te potrebovala v tem trenutku! Ne divjega, strastnega Slovana, ampak takega, kot si bil, ko sem jokala, mirnega in tolažečega. — Spet bova skupaj, spet bova zaspala v sanje, se zbudila, se spet ločila. Dovolim, da spiš s svojo M., ne bom ljubosumna. Tvoja I.

Krištof zapogne pismo in ga odloži: »Odločil sem se drugače,« mrmra. Jaz mu gledam čez ramo in vidim, kakšnemu angelu se je odrekel.

Jaz se mu ne bi.

Krištof strmi v luč na mizi, in ko po daljšem času pogleda stran, ne vidi ničesar; pogleda nazaj v luč; vidi le žareč obroč luči, okoli je tema, ali vijoličasti kolobarji znotraj vek. Če se potruđi, vidi zraven obroča še njegov temni negativ, in to je vse in kolobarji. »Tako nekako bo odslej moje življenje,« se obrne k meni. »Kolikor bo

potrebno, bom jaz gledal okoli sebe,« mu odgovorim. Odmaje z glavo, gleda v luč in nič ne vidi, toda sliši;

»Oglasite se jutri, poklicali bomo dežurnega miličnika in priče in bomo videli, ali nas boste okrog prinesli ali ne.«

V žarečem obroču vidi, kar si misli; po hodniku osrednje birokratske hiše begajo mali ljudje.

Bere, v žareči luči napisano, kar si je mislil;

»Uboga ljudska mušica, stopili ti bomo na krila s škornji ali semiš čevlji, kakor nam bo pogodu. Moral boš plačati davek, odkupnino in posebni prispevek; ne boš dobil zadoščenja; ne boš dobil dovoljenja; ne boš dobil svojega prav; nič višje pokojnine. Ne boš dobil človeka nazaj. Toda plačal nam boš malico, kosilo in škotski whisky, zlasti pa nove prevleke za avtomobilske sedeže, naše stare so že zelo umazane.

Če pa tega nočeš, te bomo kaznovali po državnih zakonih.«

Nekoč, prvi teden, skloni Krištof glavo globoko nad mizo in reče; »Priznam, da je videti, kot da sem odnehal, kot da sem se iz slabištva vdal. Toda kaznovati se ne dam. Moje življenje je bilo kazen za moje rojstvo. Počelo je z mano, kar je prišlo na misel njegovemu hlapcu naključju in ljudem, ki so ga zastopali. Zato se jim ne dam kaznovati. Menim, da lahko samo jaz opravi kazen nad samim seboj.«

Jaz pravim: »Ampak njena pisma...«

Videti je, da se je odločil in mu to ne pride več do živega.

Prior mu razkaže samostan, vendar se omeji na hodnike blizu vhoda, kajti hiša je velika in bi potrebovali več dni, da bi jo obhodili. Prav tako ga ne pelje v središče. »Tja se le redko pride, pravi prior. Dajo mu črno kuto, kakršne imajo vsi. Služabnik mu prinaša hrano v celico, dajejo mu tudi vino in mnogo sadja. Posteljnina diši po koruzi, ker je napolnjena z ličkanjem, pri vsakem gibu šumi, toda je mehka. Vsepovsod zvoni. Vreme je lepo, sonce sije na posteljo, pred oknom je veliko drevo, ptičje drevo in ptice pojejo, pri hlevih laja samostanski pes. »Prepovedujem si poslušati ptice,« reče Krištof. Okno ima zaprto. »To bi si pa res lahko pustil,« mu prigovarjam; toda kako bo poslušal mene, če ne poslušati niti priorja?

Najbliže sva si s Krištofom, kadar opazuje pisma, ki ležijo na polici v omari. To so stara pisma; nova se morda kopičijo v kakem nabiralniku ali na predpražniku ali na kaki pošti, nekje, kjer ni nikogar, ki bi mu bila namenjena.

»Ne, ni tako,« reče Krištof. Kopičijo se na pisalni mizi nekega uradnika, ne v osrednji hiši, ampak v kaki manjši, a bolj pomembni.

Ta uradnik jih hlastno odpira in bere s pomočjo prevajalcev, kajti sam ne zna nobenega jezika, ima pa plačane dobre prevajalce. Nato išče šifre, ki jih ni, ker gre za ljubezenska pisma. Toda najde pomen, ki ga ni, zato je vesel, toda razsrđi se, ko mu povedo, da naslovljenca ni, ker se je že sam kaznoval. »Kako, sam kaznoval,« sprašuje, »toda...« Vseeno da spraviti ljubezenska pisma v dosje, če se krivec slučajno pokaže po prestani kazni, ki seveda za uradnika ne velja.

Lahko da je že tretji teden ali pa nekaj dni manj. Krištof ukaže odnesti vso posteljnino razen grobe odeje. Odkloni sadje, pozneje tudi vse drugo razen kruha in vina. Vino sprejema, da ga bo lahko opustil, ko ga bo najbolj potreboval.

Včasih ga muči misel: »Ali bom znal odmreti?« Določil si je namreč smrtno kazen. Hoče, da samo telo ostane živo, za svoj lastni spomenik.

Neke nedelje me preseneti s pisanjem pisma. Pri priči se mu pridruživim in, da, vedel sem, da sem Krištof jaz. To pa ni razveseljivo spoznanje.

Draga,

pehaš se dan za dnem v svoji prekleti deželi, kot sem se jaz v svoji, včasih, zdaj ne več. Sama vedno praviš, da ne veš zakaj, da si kratko in malo pahnjena v svoje gibanje, ki ti ga je določilo okolje in razna naključja, čeprav prav dobro veš, da nekateri, ki so opustili to gibanje, živijo bolje.

Kaj, ko bi se raje odločila za pekel, kot da si služiš nebesa? Glej: v peklju lahko prešuštvuješ, piješ, hazardiraš, kradeš, goljufaš, počneš vse možne zabavne svinjarije, ki jih v nebesih nikoli ne boš mogla početi. Prava nebesa! Povedel bom Kristusa, Marijo, Svetnike in Množico v pekel, da jim pokažem nebesa...

Spominjam se, da si verna. S tem pismom te zapuščam, imej me za odmrlega. Včasih tvoj K.

»Krištof, razočaral si me,« rečem, »to ni nesramnost, to je grdobija in vendar sva imela včasih to dekle tako rada...« Krištof me zavrne, da ničesar ne razumem. In vendar se ne morem odtrgati od njega, močnejši je od mene.

Mesec ali dva. Zvečer pride prior v Krištofovo celico in prigo-varja Krištofu, naj se odpove nesmiselnemu žrtvovanju, kajti Bog tega ne zahteva toliko. Krištof dokazuje, da tega ne dela, ker bi Bog zahteval, to Bogu poklanja.

Ležim na hrbtu v svoji celici in trepetam pred začetkom zvonjenja. Vsak hip bo zadonelo po dolini; raztreseno po vaseh in poljih, zgoščeno znotraj obzidja, tesno stlačeno v mojo celico, ustreljeno v mojo

glavo, polno kot kamnita krogla iz turškega topa. Bomba, bomba! Kolikor ur je že danes poteklo, toliko bomb mi je napolnilo glavo. Krištof je izčrpal moje živce s svojim ravnanjem.

Spet pride prior v sobo.

»Brat, danes lahko sprejmeš obilno kosilo; potem pojdi v gozd, pojdi iz obzidja, hodi kolikor časa hočeš. Bog je zadovoljen s teboj, sprejema te za svojega uradnika.«

»Ne goljufajte me, oče, Bog ni ničesar rekel, jaz pa sem dolžan začetek darovanja nadaljevati v konec. Danes se nameravam bičati, zato prosim, odidite, spoštovani oče, da bom z obdarovancem sam.«

Prior pošlje še druge menihe h Krištofu, toda prigovarjanje je zaman. Pač pa mu konjski hlapec prinese bič. Pri tem ga pomilovalno gleda. Mene je sram, Krištof je ponosen.

Sleče si srajco, poklekne na klečalnik molitvene mizice. Gleda vijoličaste kroge, ki se mu delajo znotraj oči. Čaka bolečino, skuša si jo predstavljati. Ko prvič udari, je tako kot bolečina, ki jo zada policijski pendrek, tega je nekoč občutil; ožge, a takoj poneha. To se mu zdi zamalo, toda naslednji udarci so pustili bolečino v hrbtu, mnogo bolečin, dokler roka ne trzne in spusti bič.

Malo pozneje leži na trebuhu na deskah in ugotavlja, da spolnega poželenja ne čuti več. Ko pa bi se mu hotel prikazati hudič, zagleda pismo, eno od zadnjih, po zadnjem srečanju;

Dragi,

ure in ure sem vozila, sama na cesti, skozi temni gozd in črno noč, kot vedno vozim skozi noč, kadar te zapuščam. Ustavila sem se v majhnem hotelu ob cesti v Avstriji. Ležim v postelji in imam pred očmi tebe, najin zadnji izlet v gozd, jaz v škornjih in hlačah, nature-girl, ti s svojimi idejami, da bi bil rad srnjak, da bi spal z mano v gozdu pod drevjem, na mahu; potem se mi prikažeš na postelji, kako spiš, gledam te iz kuhinje, kjer pomivam posodo in si mislim: »Če ne bi zdajle spal, bi hotela v tvoj objem...«

Torej še ni dovolj kaznovan.

Služabnik mu hoče sprati hrbet z mlačno vodo, toda Krištof ne pusti. Sprašujem ga, če res misli, da je to pot... Krištof prikimava, ne, Krištof že ne morem biti jaz, toda sledim mu, ker je močnejši od mene, in trpim z njim; tudi telesne bolečine, ki jih doživlja on, doživljam z njim.

Bičanje se ponavlja; Krištof ne govori več z mano, ne, ker bi se sporekla, preprosto zato, se mi zdi, ker je izgubil dar govora ali željo po govorjenju ali pa se je k molku prisilil. Kako je molčeč, mene

pa grabi strašna želja, da bi z nekom govoril, skušam zvabiti mačko v celico, toda Krištof noče odpreti vrat.

Sedmi dan se onesvesti, prior in služabnik ga preneseta na posteljo in mu v nezavesti obvezeta hrbet. Vendar Krištof kljub vsej sili svojega duha in izčrpanosti telesa še ni dovolj kaznovan.

Zdaj se nekje v temi ali pa v oslepljujoči svetlobi nezavesti pojavi obupna želja po glasbi, po neresni, lahki, preprosti glasbi.

Vidim ga v samostanski drvarnici; hodi po deskah in tramovih, ki so pripravljene, da jih delavci razžagajo v drva. Išče, potem izvleče iz skladovnice dva dolga trama, težko mu gre, ker je oslabelel, zato mu pomagam.

Popoldne ga vidim v mizarski delavnici. Brata, ki sicer dela tam, popoldne ni. Tramova je položil navzkriž, enega je skrajšal, zdaj zabija žeblje vanj, dolge žeblje, ki se imenujejo kristusi, tramova sta položena navzkriž, pravokotno. Ko zabije žeblje, učvrsti sklep še z vrvjo; naredil je križ.

Nese križ čez dvorišče. Čuden je videti, suh, s štrlečo rdečo brado, spredaj plešast, zadaj dolgolas, v črni kuti, vleče križ čez dvorišče.

Smili se mi. Ali pa to ni samousmiljenje?

Grem za njim v sadovnjak, ki je zapuščen. Vidim, da ima s seboj sekiro. Ustavi se pod močno razvejano hruško in začne priostrevati spodnji del daljšega trama, da ga bo lahko zapičil v zemljo. Potem s sekiro koplje luknjo v tla tik zraven hruške; ko je izkopana, zatakne konico vanjo, da slabotno obstoji pokonci. Spleza na hruško in z višine zabija kol v tla.

Tako je smešen, da zanikam, da bi bil to jaz.

Dva dni križ sameva zraven hruške. Ta čas prior pregovarja Krištofa, naj opusti namero, da to nima smisla v današnjem svetu, da zadostujejo molitve in intelektualna vzgoja vernikov, da so se privezovali na križ v srednjem veku, prosi ga, naj opusti tudi bičanje, naj se pridruži drugim bratom, ki pametno služijo Bogu in ljudem. Toda Krištof pravi: »Ne.« Zjutraj ga morata dva brata obesiti na križ, roki na prečko, nogi na pokončni tram, skoraj golega, za tri dni in tri noči, brez hrane.

Navsezgodaj zjutraj.

Megla se še ni dvignila z zemlje, vlažno je, s hruške kaplja mokrota. Menihi stoje v dveh vrstah pod križem, ko pridem s Krištofom pod križ, ne ločim priorja od drugih.

Težava, kako privezati Krištofa na križ, ki že stoji. Vsi trije, on in dva močna brata, splezajo na hruško; Krištof se skobaca na križ, zahaklja se z rokami za prečko in z nogama oklene steber. Brata

začneta ovijati vrvi; toda Krištof je oslabel, roke mu popustijo, preden je privezan, in pade na zemljo.

V teh trenutkih, ki niso nič manj smešni kot žalostni, si divje želim odtod in Krištofovo ravnanje se mi zdi skrajno noro. Zdaj bi se lahko spopadel z vsakomer, zdaj mislim, da sem močan, zdaj bi rad zunaj teh zidov odvrigel z ramen krastačo, ki mi pleza po hrbtu (tako je Krištof imenoval svoje življenje). Proseče pogledam Krištofa, toda on mogoče sploh ne premišljuje več, ker se je popolnoma omrtvičil.

Jaz sem vesele narave, toda tako sem privezan na Krištofa, da moram ostati z njim.

Potem križ izpulijo, položijo ga na tla, Krištof leže nanj in tako ga privežejo. Zdaj ga morajo dvigniti štirje, spravijo ga pokonci, vtaknejo pokončni tram v luknjo in ga utrdijo s kamenjem. Prior stopi naprej, vodi kratko mašo, nato vsi odidejo in ostanem s Krištofom sam. Ali ostanem samo jaz, Krištof?

Vse stopnje trpljenja, ki ga mora prenašati, je pričakoval. Otrp-njenje mišic po dolgih bolečinah, lakota, toda samo prvi dan, žeja. Zavest, skrčena na minimum, je opravila z bogato obloženimi mizami ob družinskih praznikih, z banketi, z gostijami v gostilnah s prijatelji, tudi ni več pojmov limonade, mleka, vina.

Jaz sem še mislil na njeno telo, na žensko; on ne.

Prvi dan;

Uradnik spet brska po njegovem dosjeju. Nekoga so našli, za katerega mislijo, da so mu bila pisma namenjena. Pripeljejo ga v urad in uradnik meče predenj ljubezenska pisma. Ujeti jih mora pogledati. Ker vidi, da so ljubezenska, misleč, da mu za ljubezenska pisma ne morejo nič storiti, prizna. S tem se je pahnil v kazen, kajti oni ne mislijo, da gre za ljubezenska pisma.

Zdaj šele je Krištofovo samokaznovanje upravičeno, ko so nekoga drugega ONI kaznovali namesto njega. Tako najbrž misli on, kaj jaz mislim, je vseeno, ker tako ali tako ne morem Krištofa zapustiti.

Drugi dan;

Ona se s svojim avtomobilom približuje njegovemu mestu. Vidi, da vozi hitro in da je žalostna, da si med vožnjo prižiga cigarete, da joka. Kje si, kje si? Nešteto pisem mu je pisala, ni se dala užaliti z njegovim poslovnim pismom, hrepeni po njem, v stiski je, grlo se ji trga od hlipanja, nobena brzina ji ni dovolj hitra, tvega na ovinkih; pride v njegovo mesto, toda njega ni, vse sledi za njim so zabrisane, rečejo ji, da je verjetno mrtev.

Ne verjame, toda pod težo dejstva, da njega ni, se odpelje nazaj v svojo deželo.

Tretji dan;

tretji dan je blodil. Bil je v črnem prostoru brez predmetov in zidov; kljub temu se je prostor približeval in oddaljeval. V temi nekje, razblinjen, je bil on, ki se ni več čutil. Takrat sta ga močna brata odvezala in prenesla v sobo.

Ni se zbudil naslednji dan zjutraj, ampak zvečer, ko je bilo v hodnikih mračno, vmes med dnem in nočjo. Dvignil je svoj koščeni spomenik z oteklimi rokami in nogami, nekaj časa je sedel z istim izrazom na obrazu, kakršnega je imel vso noč in ves dan spanja, izrazom, ki je pomenil, da je daleč, kolikor je lahko človeški duh daleč od telesa. Toda brž je začel oživljati in oči so mu narastle, kretnje so zaživele, prva logična stvar novega gibanja je bilo iskanje hlač in srajce. Kmalu potem je bil oblečen. Mene je le molče pogledal, potem je šel na hodnik brez kute. Opozoril sem ga, a je zamahnil z roko, kot da sem rekel oslarijo. V njegovih očeh se je pojavilo nekaj, ob čemer bi me spreletel srh, če ne bi bil jaz Krištof — ali pa morda nisem? Zaželel si je pijače, in sicer več, kot bi je lahko dobil k večerji. Čas večerje je že davno minil, takrat je prišel prior v sobo in odredil, da ga puste spati, dokler se sam ne zbudi; tudi je rekel, da mu bodo odslej to početje onemogočili. Zdaj ni nikogar na hodnikih.

Naslednje, kar je zahteval od mene, kot da mu lahko jaz omogočim — v tem je imel mogoče prav, ker sem bil bolj pri moči kot on — je bilo meso. Ob besedi meso je postal kar divji in je tekel k zidu, zaradi tega sem moral tudi jaz teči. Splezal je po nekem oporniku in skočil na drugi strani dol, zunaj obzidja, skočil sem takoj za njim, pa se mi vseeno zdi, da je bil njegov in moj skok isti skok. Potem sva hodila celo uro do vasi za hribom.

Ustavil se je na trgu in se ogledoval po gostilni. Ko jo je našel, se je takoj napotil tja. Sedel je k mizi blizu kuhinje, kmalu sem ga lahko opazoval, kako je jedel pečeno meso. In ko ga je pojedel, sem bil tudi jaz sit. Zraven je pil vino, pozneje je preskočil na žganje.

Gostilničarke ni opazil, pač pa je opazil prvo pravo žensko, ki je prišla noter. Prilepil je oči nanjo in je ni več spustil s pogleda; bila je mlada kmetica v usnjenem plašču, s krivimi zobmi, a seksualnim obrazom, ne preveč čista, ne zelo deviška.

Vidim pismo, ki ga je nekoč pisal njej:

Draga,

Ne misli, da so moški lahko ženskam prijatelji, dokler tudi ne spijo z njimi, seveda če gre za privlačne ženske. Tvoj sodnik! Že leta

se gre tvojega prijatelja, ne da bi se te dotaknil in ti verjameš, da hoče biti samo prijatelj. Kje pa! Že vsa leta si želi s teboj spati, samo ne ve, kako bi prišel do tega. Vedi: ko sem te prvič zagledal, sem si želel spati s teboj. Potem sem sicer pisal pisma kot prijatelj, v resnici pa sem si te želel. Tvoj resnični prijatelj sem postal šele tedaj, ko je bila postelja za nama...

Tudi Krištof se spomni tistega pisma. Ker sem imel isto misel kot on, in ker mu je ta misel ugajala, se mi nasmehne. Potem ves čas strmi v žensko. Zdi se mi, da se rahlo trese.

Medtem ko pije, se mu dekle nenadoma zasmeji:

Pozneje skupaj ukradeta moško kolo pred gostilno. Krištof sede nanj, ženska na drog, pomaga mu, da požene, sicer bi se oba prevrnila, Krištof je močno oslavljen. Toda nenavadno zmaguje pot in dvojno težo na kolesu. Klancev ni, ker gre pot okoli hriba, samo eden je čisto na koncu, navzdol. Krištof divje poganja pedala, tišči ženski brado v lase, včasih z nosom podrgne po njenem ušesu, zagriže se ji v ramo kot volk. Klanec pred začetkom zidu, veter piha okoli ušes, da se sliši kot žalostna okarina.

Seveda ne pelje k vhodu, ampak tja, kjer je prišel ven. Vrže kolo v jarek, poriva žensko po oporniku na zid, na drugi strani padeta dol in se zavalita po mokri travi, on plane nanjo in jo začne slačiti, vendar opazi, da povzroča preveč hrupa, zato jo dvigne in vleče naprej v svojo celico.

»Krištof, kaj delaš?« ga vprašam. Prvič in zadnjič, ker vem, da ne bo odgovoril; sam se preplašen stisnem v kot sobe.

Jaz že nisem Krištof. Prvič, ker sem priseben in ne bi nikoli počel tako neprisebne stvari. Drugič, ker nimam poguma, da bi storil kaj takega. Toda vem, da Krištof ni pogumen, Krištof je nor.

Tudi vrat ne zaklene.

Celica smrdi po težkem alkoholu in po umazani ženski, po znoju in svinjariji. Krištof, ali si pozabil, kako sva ljubila nekoč, lepo in čisto dekle, spoštovanja vredno dekle? Krištof je vse pozabil, zdaj je z duhom dalj od svojega telesa, kot je bil, ko so ga sneli s križa...

Strašno mora biti; biti Krištof. Rad bi zbežal iz celice, a se še vedno ne morem ločiti od njega. Zato se stiskam v kot, kot da bi hotel premakniti stene, kot bi se hotel vdlati v zidove. Krištof preklinja, ker od oslabeledosti ne more biti dovolj moški. Preklinja, in žensko ndari.

Malo pozneje leži mlahavo ob njej, ona prav tako preklinja in ga psuje.

Zalita drug drugega s polnimi kompleksi. Meni tečejo izpod las potoki znoja. Spominjam se pravljice, ki jo je povedala babica;

V neki vasi je živel deček, ki ni maral hoditi v cerkev. Neko nedeljo, ko je zvon spet vabil k maši, so vsi odšli v cerkev, le deček je spet ostal doma. Zvon pa ni nehal zvoniti. Kar naprej je zvonil, deček ga je slišal vedno bliže hiši. Zato je stekel ven in bežal pred njegovim glasom. Zvon pa je v resnici plahutal za njim, zvonil, ga dohitel in pokrtil.

»Ven,« nenadoma zakriči Krištof. Plane iz postelje in pahne iz nje tudi žensko. Najine oči se srečajo, verjetno so njegove prav tako velike kot moje. On odtrga pogled, odpre vrata in vleče žensko za sabo po hodnikih, po stopniščih. Seveda moram z njim. Ne gre k zidu, ampak h glavnim vratom. Strašna stiska naju oba grabi za grlo. Ali je kdo videl? Krištof odstrani zapah in porine žensko ven. Jaz zagledam priorja malo prej kot on. Za hip se čisto skrči, vidim ga kot zverženo posušeno drevo.

Toda prikaže se mu eno njenih pisem, zadnjih, ki jih je še dobil in nanje ni odgovoril;

Dragi,

v drevesih pod mojim oknom je pomlad in pokopališče, ki ga vidim od tod in je pozimi videti grozljivo, je zdaj prav prijazno. Urejam svojo sobo, živim v pričakovanju, da prideš, da nekoč spet stopiš vanjo, čakam še nekaj dni, ki so najdaljši, pa bodo mimo in spet boš tu, položil boš svoje copate poleg postelje, skuhala ti bom kosilo in ti postregla z Beaujoulaisom, da naju spomni na prejšnje, prav tako lepe čase, ko sva bila še začetnika v najini ljubezni. Tu boš in me boš lahko spet poljubljal, kadar boš hotel...

... in zverženo posušeno drevo se odčara. Plane k priorju;

»Zdaj lahko grem, ali ne?«

Prior še molči, toda iz vratarnice in iz ozadja, z dvorišča, prihajajo drugi kutarji, počasne, črne sence v jutranjem somraku.

»Saj moram iti, moram iti, odpuščen sem, kajne?«

Prior strmo gleda vanj, Krištofov obraz se nagiba v priorjevega, skoraj se dotikata z nosovi;

»Moram iti, zdaj, moram nazaj v svet, moram, saj sem izgnan, ali nisem izgnan, vem da moram oditi, ne morem več ostati tukaj, saj lahko grem, ali lahko zdaj grem?«

Medtem se okoli njega strne krog iz črnih halj.

»Moram iti, ali ne?«

»Ne,« reče prior.

Zdaj redkokdaj vidim Krištofa. Včasih. Vidim, da ima razbičan hrbet in otekle roke in noge, vidim, kako mu po vsem telesu izstopajo kosti, ker sme jesti le kruh in piti vodo. Iz glave mu gledajo oči, kot bi bil ves obraz samo oči, kot veliki kosi stekla. Krištof mora odmirati. Ta proces se dogaja v središču hiše, kamor ne sije sonce in redkokdaj stopi človeška noga, tam, kjer je zunanost najdalj, središče teme, središče samote, središče odmiranja, tam mora bivati Krištof. Kutarji nadzorujejo njegovo mučenje, ena sama točka programa ne sme odpasti in nihče ne sme biti navzoč pri obredih razen mene, če sam želim.

Krištof je bil, navsezadnje, norec, kar jaz nisem. Bil je mračnjak, jaz sem veseljak; vendar mi bo težko, ko se bom ločil od njega. Tudi jaz bom težko prišel od tod.

Nekaj časa še vztrajam ob njem, toda on je kaznovan na veke vekov, zato nekega večera napišem pismo;

Draga,

sicer ni več pomlad, ko si me zaman pričakovala, zdaj je jesen. Toda gotovo so drevesa pod tvojim oknom prav tako prijazna jeseni kot spomladi in tudi pokopališče, na katerega imaš razgled, ne more biti bolj grozljivo. Jesen je lep čas in oba sva bila v njem rojena. Torej pridem, že čakam dobro kosilo iz tvojih rok in Beaujoulais, da naju spomni na prejšnje čase. Copate pa sem v tistih prejšnjih časih nekoč pozabil v tvoji sobi in morajo biti še tam. Tvoj K.